

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
«БАЛКАНИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ:
ВІД ПІЗНЬОЇ АНТИЧНОСТІ ДО ЕПОХИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ».
X ДРИНОВСЬКІ ЧИТАННЯ. ХАРКІВ,
30–31 БЕРЕЗНЯ 2021 РОКУ**

Михайло Станчев

доктор історичних наук, професор, іноземний член БАН,
завідувач кафедри, кафедра нової та новітньої історії,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна,
stanchev.m@gmail.com, ORCID 0000-0002-2034-5087

Сергій Страшнюк

доцент, канд. і. наук, Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, майдан Свободи 4, 61022, Харків, Україна, straser57@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1725-5053>

Ярослав Шкабура

кандидат історичних наук, Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, майдан Свободи 4, 61022, Харків, Україна,
ya.shkabura@gmail.com, ORCID 0000-0003-1541-9317.

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC ONLINE CONFERENCE
“BALKANS IN INTERNATIONAL RELATIONS:
FROM LATE ANTIQUITY TO THE AGE OF GLOBALIZATION”.
X DRINOV READINGS. KHARKIV, MARCH 30–31, 2021**

Mikhailo Stanchev

Doctor of Historical Sciences, Professor, Foreign member of BAS,
Chief of the Department, Department New and Newest History,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
Svoboda Square 4, 61022, Kharkov, Ukraine,
stanchev.m@gmail.com, ORCID 0000-0002-2034-5087

Sergiy Strashnyuk

Assoc. Prof., C.h.Sc. V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, straser57@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1725-5053>

Yaroslav Shkabura

Deputy Director of the M. Drinov Center for Bulgarian and Balkan Studies,
Candidate of historical science, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine, ya.shkabura@gmail.com,
ORCID 0000-0003-1541-9317.

30–31 березня ц.р. в на платформі Zoom відбулися X Дриновські читання на тему «Балкани в міжнародних відносинах: від Пізньої античності до епохи глобалізації», організаторами яких стали Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Інститут історії України Національної академії наук України, Інститут історичних досліджень та Інститут балканістики з Центром фракології Болгарської академії наук (далі – Інститут балканістики БАН), а також Комісія істориків України і Болгарії й Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин.

В читаннях взяли участь понад 80 вчених, з яких 2 академіка, 1 член-кореспондент, 24 докторів і 42 кандидата історичних, економічних, політичних, юридичних, філологічних та педагогічних наук, що свідчить про інтердисциплінарний характер конференції. Науковці репрезентували провідні академічні установи та університети України, Болгарії, Угорщини, Австрії та Росії, зокрема Інститут історії України, Інститут загальної історії, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського, Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України. Вузівська наука була представлена Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, Київським національним університетом імені Т. Г. Шевченка, Одеським національним університетом імені І. І. Мечникова, Львівським національним університетом імені І. Франка, Чернівецьким національним університетом імені Ю. Федьковича, Запорізьким національним університетом, Черкаським національним університетом імені Б. Хмельницького, Каменецько-Подільським національним університетом імені І. Огієнка, Харківським національним економічним університетом імені С. Кузнеця, Харківською державною академією культури, Національною академією Національної гвардії України, Вінницьким державним педагогічним університетом імені М. Коцюбинського, Мелітопільським державним педагогічним університетом імені Б. Хмельницького, Національним авіаційним університетом, Горлівський інститут іноземних мов та болгарськими університетами – Софійським імені Св. Климента Охридського, Пловдивським імені Паїсія Хілендарського та Варненським імені Черноризця Храбра.

X Дриновські читання відкрилися вітальними словами ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, д-ра соц. н., проф., академіка НАН України Вілія Бакірова, Голови Болгарської академії наук, д-ра математичних наук, професора, академіка Юліана Ревальського та директора Інституту історії України Національної академії наук України, д-ра іст. наук, проф., академіка НАН України Валерія Смоля.

На першому пленарному засіданні доповіді виголосили д. і. н., проф., зав. кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олег Машевський («Боротьба «великих держав» за контроль над Чорноморськими протоками і балканські країни напередодні та в період Першої світової війни») й д. і. н., професор Інституту балканістики з Центром фракології БАН Светлозар Елдаров («Хорвати і македонське питання: від Штросмайєра до наших днів»), що викликали неабиякий інтерес та запитання учасників конференції.

Робота першої секції – «Розколоті Балкани: Східна Римська імперія та «Візантійська співдружність» у міжнародній політиці Середньовіччя» – тривала протягом двох днів. Було заслухано 14 доповідей, серед яких: «Благочинницька діяльність евергетів у Північному та Західному Причорномор'ї як фактор міжнародних зв'язків грецьких полісів» к. і. н., доцента Оксани Ручинської (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна); «Готська церковна організація в світлі 1 і 2 канонів Другого вселенського собору» докторанта Мілена Маркова (Інститут балканістики з Центром фракології БАН), «Анти на лівому березі Ніжнього Дунаю в VII ст.» д. і. н., проф., с. н. с. Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України Олега Бубенка. К. і. н., доц. Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Андрій Домановський проаналізував франксько-хорватанські відносини у контексті військового протистояння з Аварським каганатом наприкінці 80-х – у 90-ті рр. VIII ст.; директор Інституту славістики Львівського національного університету імені Івана Франка, к. і. н., доц. Ігор Шпик виявив «Балканські чинники у формуванні слов'янської ідентичності Русі», а к. і. н., доц. Ольга Щодра (Львівський національний університет імені Івана Франка) з'ясувала «Звідки і куди йшов Шлях «із варяг у греки», спростувавши традиційні історичні реконструкції маршруту.

З цікавими розвідками виступила група молодих вчених з Інституту балканістики та Інституту історичних досліджень Болгарської академії наук, зокрема докторанти Елена Делвінська («Агіографські свідчення про ворожі напади на візантійську територію (IX–XI ст.))» та Ніколай Желев («Теорія і практика війни в трактаті “De Velitatione Bellica” та візантійська стратегія на Східному фронті у X ст.)). Головний асистент, д-р Георгі Дімов з’ясував «Основні шляхи торгівлі та обміну в Комніновій Візантії (1081–1185)»; д-р, доц., гол. асистент Владислав Іванов висвітлив діяльність лицарів-іоанітів на Балканах у XI–XIII в., а д-р, гол. асистент Деница Петрова пояснила місце Болгарії та Сербії в процесі децентралізації Візантійської імперії у XIII–XIV ст. Українські медієвісти поділилися своїми науковими доробками: к.і.н., докторант Запорозького національного університету Костянтин Бардола свою доповідь назвав «Візантійська політика царя Сімеона, або «примушення до миру» по-болгарськи»; д. і. н., проф. Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича Богдан Боднарюк розкрив ««Власький» чинник в історії держави Асенів», а його колега к. і. н., доц. Андрій Федорук розповів про діяльність полководця Івана Русина в контексті міжнародних відносин на Балканах в першій половині XIV ст. Хронологічно доповіді учасників секції охопили період від епохи Античності до Зрілого Середньовіччя.

Друга секція – «Балкани, імперії і «Східне питання» у міжнародних відносинах 1453–1878 рр.» – теж працювала упродовж двох днів, заслухавши 12 виступів науковців. Доповідь н. с. Академії наук Угорщини та викладача Дебреценського університету Шандора Фйольдварі «Сербсько-українські культурні стосунки у дзеркалі книгодрукарства й торгівлі богослужбовими книгами (на пам’ять академіка Ярослава Ісаєвича)» ґрунтувалася на багатому джерельному матеріалі, здобутому в архівосховищах кількох балканських країн. Лейтмотивом виступили інтелектуальне життя, книгодрукарство, обмін церковними книжками. Д. і. н., проф. Володимир Мільчев (Запорізький національний університет) розповів про «Участь запорожців в австрійсько-турецькій війні 1788–1790 рр.»; д. і. н. професор Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Олена Бачинська познайомила з маловідомими фактами участі задунайських козаків у військово-політичних подіях на Балканах першої третини XIX ст., а к. і. н., доцент Національного авіаційного університету (м. Київ) Олег Захарчук розкрив тему «Балкани в російсько-французьких відносинах (1804–1807 рр.): інтерпретації радянських істориків». Жваві дискусії викликали доповіді к. і. н., с. н. с. Інституту історії України НАН України Оксани Іваненко «Діяльність Ніжинського Олександрівського грецького училища на тлі процесів Грецького національного відродження кінця XVIII – початку XIX століття», к. пед. н., доц. Оксани Сніговської та ст. викладача Андрія Малахиті з Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Офіційна і неофіційна дипломатія І. Каподістрі на тлі зародження етеристського руху». Тему зв’язків Балканського півострова із теренами сучасної України за імперської доби продовжили к. і. н., п. н. с. Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України Маргарити Араджіоні («Переселення греків і болгар з території Болгарії та Північно-Західної Туреччини в Крим 1830 року») та к. і. н., доцент Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького Сергій Пачев («Переселення болгар до Північного Приазов’я на початку 60-х років XIX ст. як наслідок загострення «Східного питання»»). Вони стосувались історії формування болгарських анклавів у Тавриді та Північній Таврії. Пані Маргарита Араджіоні підняла мало вивчену проблему – наявність серед болгарського і грецького населення Криму прошарку еллінізованих болгар, котрі сприймали себе як болгаро-греки, а наприкінці XIX ст. асимілюються грецьким елементом, сприйнявши його ідентичність. В процесі дискусії було розглянуто подібність цієї ситуації до культурних процесів, які мали місце із болгаро-грецькими поселеннями навколо Одеси. У площині персонології відзначаємо доповіді д. і. н., професора Горлівського інституту іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету Галини Докашенко «Петр Берон: болгарин в Європі чи європеець в Болгарії?», бакалавра Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Карена Бегларяна «Дипломатична місія князя А. С. Меншикова в Стамбулі» та здобувача того ж університету Марії Крютченко «Перший досвід болгарської «народної дипломатії»: місія Д. Цанкова та М. Балабанова в країнах Західної Європи у 1876–1877 рр.». Вплив міжнародної

політики на наукові пріоритети простежено в доповіді ще однієї харківської дослідниці к. і. н., н. с. Марини Домановської «Розвиток візантиністики у Харківському університеті в контексті «Східного питання» (друга половина XIX – початок XX ст.)».

Третя секція – ««Пороховий лях Європи»: формування балканської підсистеми міжнародних відносин і Перша світова війна на Балканах» – працювала найдовше, адже з 20 заявлених доповідей усі відбулися. Серед них кілька виголосили болгарські науковці: докторант Ангел Златков з Софійського університету імені Св. Климента Охридського («Вініцька афера та баланс сил у європейському Південному Сході»), д-р Георгі Георгієв з Інституту історичних досліджень БАН («Болгарські концепції вирішення албанського питання (1908–1918 р.)»), докторант Кіріл Ілієв з Інституту балканістики БАН («Слов'янський собор в Софії у 1910 р. і Македонське питання»). Відображення «Східного питання» у французькій публіцистиці Кристю Раковського проаналізував заст. директора Центру болгаристики та балканських досліджень імені М. Дринова Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Ярослав Шкабур. Продовженням теми стала доповідь «Італійський дивертисмент, або німецький слід в політичній кар'єрі К. (Х. Г.) Раковського» д. і. н., доцентки Харківської державної академії культури Марії Тортики. Значна частина дискусій стосувалася питань міжнародних чинників, які зумовили загострення міжнародної ситуації у Центрально-Східній Європі напередодні Першої світової війни, та взаємного сприйняття народів регіону. Результатами своїх наукових пошуків у цих напрямках поділилися к. і. н., доцент Національної академії Національної гвардії України Сергій Фалько («Діяльність європейських військово-інструкторських місій в країнах Південно-Східної Європи у 1900–1918 рр.»); к. і. н., доцент Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського Олександр Кравчук («Т. Масарик – критик балканської політики Австро-Угорщини кінця XIX – початку XX ст.»); к. і. н., завідувач Етнографічного музею при ЧНУ імені Юрія Федьковича Тарас П'ятничук («Балканські війни 1912–1913 рр. в оцінках американських дипломатів та журналістів»); к. і. н., доцент Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Олена Сухушина («Друга Балканська війна 1913 року: ціна амбіцій і стратегічних розрахунків»); к. і. н., асистент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Микола Глібішук («Пролог до катастрофи XX століття: роль Балканських воєн 1912–1913 рр. у ескаляції насильства в роки Першої світової війни»); к. і. н., с. н. с. Інституту слов'янознавства РАН Нікіта Гусєв («Відкриття пам'ятника великому князю Ніколаю Ніколайовичу в 1914 р.: одне з останніх намагань Болгарії покращити свій образ в очах російського суспільства»). Жваво обговорювалися різні аспекти історії Першої світової війни на Балканах, що постали в доповідях аспіранта Артема Грачова (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка) «Луї Маллет під прицілом «The Times»: британська дипломатія в Константинополі на початку Першої світової війни»; к. і. н., віце-президента Російської Асоціації істориків Першої світової війни Григорія Шкундіна «Проблема підписання сепаратного миру Болгарії з державами Антанти: італійський фактор (жовтень 1915 – березень 1916 р.)»; д-ра, гол. асистента Інституту історичних досліджень БАН Інни Манасієвої «Українське питання на шпальтах болгарських газет у роки Першої світової війни»; Діани Маринової (Союз учених Болгарії – філіал Русе) «Чех Карел Шкорпіл як відомий болгарський вчений: неопублікований рапорт про некрополь поблизу Требеніште в науковій місії Генерального штабу діючої армії (6–30 липня 1918 р.)». Англійською мовою були виголошені доповіді українського докторанта Сегедського університету (Угорщина) Дмитра Бондаренка, що розмірковував навколо воєнних цілей алармістських партій в Центральної та Південно-Східній Європі в контексті дезінтеграції Російської та Австро-Угорської імперій; доктора філології, магістра Бернхарда Бахінгера з австрійського Інституту досліджень наслідків війни імені Людвіга Болцмана (м. Грац) «Болгарія та Центральні сили у 1915–1918 рр.: цілі, співпраця, провал (банкротство?)»; д-ра, доцента Пловдивського університету імені Паїсія Хілендарського Добринки Парушевої, котра поділилася болгарською візією історії Великої війни. Деякі доповіді стосувались збереження пам'яті та комеморації, зокрема д. і. н., професора Харківської державної академії культури Сергія Потрашкова «Відбиття подій Першої світової війни у нагородних системах балканських країн» й к. і. н., ст. викл. Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Тетяна Коваленко «Мемо-

ріалізація спадщини Першої світової війни 1914–1918 рр. у монументальному мистецтві балканських країн».

На четвертій секції – «Держави Південно-Східної Європи в період Версальської системи та Другої світової війни» – відбулося 5 із 7 запланованих доповідей. К. і. н., с. н. с. Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України Дмитро Гордієнко окреслив діяльність першого посла України в Болгарії Олександра Шульгина, а к. і. н., доц. Сумського державного університету Валерій Власенко розповів про міжвоєнну українську політичну еміграцію в Болгарії (на прикладі відзначення Дня незалежності України). Гол. асистент, д-р Ваня Стоянова (Інститут історичних досліджень БАН) проаналізувала «Східнофракійське питання в міжнародних договорах 1919–1925 рр.». Інший болгарський дослідник д. і. н., доц. (Інститут балканістики БАН) Бісер Петров розказав про британські плани щодо підняття повстання в Албанії у 1940–1941 рр. К. і. н., доц. Ігор Піддубний (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) розкрив позицію короля та уряду Румунії у веденні зовнішньої політики на початку Другої світової війни. В кінці засідання секції відбулася дискусія навколо піднятих проблем.

На п'ятій секції – «Холодна війна» на Балканах: головні етапи та конфлікти» – відбулося обговорення семи передбачених програмою доповідей. Більшість із них стосувалися югославського чинника, а саме: «Югославія в геополітичному протистоянні СРСР і США під час розгортання «холодної війни» (1945–1956 рр.)» д. іст. н., проф., зав. відділом, чл.-кор. НАН України Інституту історії України НАНУ Степана Віднянського; «Тіто і проєкт об'єднаної Середньої Європи (1950-ті рр.)» д. філ. н., проф. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» Павла Рудякова; «Албанське питання у відносинах між Белградом і Тіраною в період Холодної війни» д-ра, доцента Інституту балканістики БАН Маріяни Стамової; «Югославська позаблокова політика у період холодної війни (1945–1980 рр.)» д-ра юр. н., професора Інституту балканістики БАН Наді Бояджиєвої. Інші три доповіді також виголосили зарубіжні колеги: д-р, професор Софійського університету імені Святого Климента Охридського Євгенія Калінова («Болгарія і Туреччина по різні сторони «залізної завіси» наприкінці 1940-х–1950-ті рр.»); д-р, доцент Пловдивського університету імені Паїсія Хілендарського Валентин Петрусенко («Імплементация політики розрядки у Південно-Східній Європі»); д. і. н., п. н. с. Інституту слов'янознавства РАН Александр Стикалін (««Советским участникам конгресса историков рекомендовать активную линию поведения». Радянсько-румунські «війни» історичної пам'яті і підготовка делегації СРСР до міжнародного конгресу істориків (Бухарест, 1980)»). Дискусії стосувалися характеру міжблокового протистояння, місця в Ялтинській системі окремих держав (передусім Югославії, Румунії, Болгарії, Туреччини), історичних стереотипів та міфів Холодної війни.

Шоста секція – «Крах Ялтинсько-Потсдамської системи і виклики глобалізації: дезінтеграційні та інтеграційні процеси у Південно-Східній Європі після 1989 року» – відкрилася доповіддю д. ек. н., проф. Стефана Сімеонова й д-ра, асистента Йорданки Тоневої з Варненського вільного університету «Черноризець Храбр» «Геостратегічні фактори трансформації служб безпеки балканських країн після закінчення Холодної війни». Сучасній геополітиці у регіоні Південно-Східної Європи присвятили свої виступи д. політ. н., проф. Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця Олександр Романюк (««Нові Балканські війни» й російські агресії на пострадянському просторі: спільне та відмінне»); й д. і. н., проф. Інституту історії України НАН України Андрій Маргинов («Західні Балкани у політиці Європейського Союзу на початку XXI століття»). Низка доповідей стосувалася проблемам європейської інтеграції. Так, д-р, професор Софійського університету імені Св. Климента Охридського Іскра Баєва окреслила успіхи і проблеми європейської інтеграції балканських країн, що у роки Холодної війни належали до соціалістичного табору, а д-р, доцент Інституту балканістики БАН Ірина Огнянова розповіла про «довгий шлях» Хорватії до Європейського союзу. К. і. н., доцент Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Дмитро Ченчик показав ставлення Великої Британії до інтеграції Болгарії і Румунії в євроатлантичні структури у 1991–2007 роках, тоді як аспірант цього ж університету Юрій Білоусов зупинився на ролі інституцій ЄС у подоланні наслідків пандемії COVID-19 в Болгарії. Директорка дирекції

«Медіацентр» (ДП «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв») Інна Хоменська розкрила інструменти культурної дипломатії Посольства Республіки Болгарія в Україні.

На другому пленарного засіданні було заслухано 3 ґрунтовні доповіді: д. філ. н., п. н. с. Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України Оксани Микитенко на тему: «‘Homo balcanicus’ / ‘homo heroicus’ як стереотип літературної рецепції», д. і. н., доц. Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Дмитра Миколенка «Стефан Стамболов – символ європейського вибору у політиці пам’яті сучасної Болгарії?» та д-ра, доц., заст. директора Інституту історичних досліджень БАН Благовеста Нягулова «Меншини в міжнародних відносинах з фокусом до Болгарії та її сусідів».

Підбиваючи підсумки роботи конференції, усі модератори відзначили високий рівень представлених доповідей, що супроводжувалися гострими дискусіями, й по-справжньому міжнародний характер конференції, матеріали якої будуть надруковані у черговому томі «Дриновського збірника» – щорічника Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Болгарської академії наук.

Дата подання матеріалу в редакцію – 25 жовтня 2021 р.